

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 5, Issue 3, September 2017, p. 108-115

Received	Reviewed	Published	Doi Number
24.07.2017	02.08.2017	27.09.2017	10.18298/ijlet.1867

**The Reflection of Immigration and Immigrant Phenomena in Terms of
Citizenship in Two Novels Selected from Turkish Literature**

*Birkan KARGI*¹

ABSTRACT

The narrators of the "Pomegranate Tree" of Nazan Bekiroğlu, published in 2012 and of the "But, Love Should Survive" of Ali Arslan, published in 2003 chase their own origin and the emigrational fate of their predecessors. In these two novels, the life story of the protagonists, who had to leave their homes from the West to the East, and from the East to the West, has been emphasized. The emigration route of the hero in the "Pomegranate Tree" starts from Tabriz in Iran, following Tbilisi, Bakı, Batumi and Trabzon. However, the hero in "But, Love Should Survive" starts his route from the Linden District of Hannover, ends in the Seki Village of the Aegean Region of Anatolia, following Palestine. The Russian invasion, the First World War, the War of Independence in Anatolia are all in the background of these novels. During this immigration adventure, the identity of the immigrants is divided, broken and they feel to find another identity (Sarup, 1996:6). In this sense, the love of Hans to Sofia, and of Settarhan to Zehra functions as an existentialist approach. In fact, the cause of the heroes' and heroines' for emigration is their being against to the established order and displaying their being different. As noted by Derrida, identities can exist with their own differences, and in a sense, each identity means "the other" (Derrida, 2003:26). Similarly, in the base of all identities there found antagonism and isolation. With his anti-war approach, Hans is "the other" due to his being against traditions and customs. Both try to shape their re-existence due to immigration. The cause of immigration in both novels is the same. This similarity is seen in the opposition of western and eastern countries. The modernity dominating the development of Enlightenment in Europe has taken the human existence under pressure besides supplying freedom to people (Tolan, 1981:161). Adorno emphasizes the non-existence of ethical and humanistic responsibility of Western understanding. It is for this reason that Hans feels obliged to emigrate as being an anti-war protagonist. In the Eastern understanding where traditions and customs are dominating factors, Settarhan, who resists the feeling of revenge, wants to emigrate. Opposition unites in Humanism in which "human is the base".

Key Words: Emigration, Enlightenment, the Other, Identity, Pomegranate Tree.

**Türk Yazınından Seçili İki Romanda Göç ve Göçmen Olgusunun
Paydaşlık Bağlamında Yansımaları**

ÖZET

Nazan Bekiroğlu'nun 2012 yılında yayınlanan Nar Ağacı romanı ve Ali Arslan'ın 2003 yılında yayınlanan Ama Sevgi Kalmalı adlı romanda, anlatıcılar kendi köklerini ve kendilerinden önceki kuşakların göç yazgılarının izlerini sürerler. Bu yapıtlarda biri batıdan doğuya, diğeri ise doğudan batıya evlerinden ayrılarak göç etmek zorunda kalan protagonistlerin yaşam öyküleri ele alınmıştır. Nar Ağacı romanında protagonistin göç serüveni İran'ın Tebriz kentinden başlayıp Tiflis, Bakü, Batum ve Trabzon zincirinde gelişirken, Ama Sevgi Kalmalı adlı roman da protagonistin göç serüveni Hannover'ın Linden bölgesinden Filistin'e oradan da Anadolu'ya, Ege'nin Seki köyüne kadar devam eder. Yapıtların arka dokusunu Rus işgali, Birinci Dünya Savaşı, Milli Mücadele ve sonrası oluşturur. Göç serüveninde, göçmenlerin kimlikleri bölünür, parçalanır ve kendilerini yeniden gerçekleştirmek zorunda hissederler. Bu bağlamda Hans'ın Sofiya'ya, Settarhan'ın Zehra'ya olan aşkları protagonistler için varoluşsal bir işlev görür. Aslında her iki yapıttaki protagonistlerin göç nedenlerini, kurulu düzene 'karşı olma' ve kendi farklılıklarını ortaya koyma üzerine kuruludur. Derrida'nın da vurguladığı gibi, kimlikler ancak kendi farklılıklarıyla var olabilir ve bir anlamda her kimlik ötekidir. Benzer şekilde Laclau'ya göre de tüm kimliklerin temelinde antagonizma ve

¹ Doç. Dr. Birkan Kargı, OMÜ Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, bkargi@omu.edu.tr.

dışlanma bulunur. Hans, savaş karşıtı duruşuyla Almanya'da ötekidir. Settarhan ise gelenek ve törelere karşı duruşuyla öteki olmak durumuna düşmüştür. Her ikisi de göç nedeniyle yeniden varlık sorunlarını biçimlendirmeye çalışırlar. Her iki yapıtta da göç, benzer nedenlere dayanmaktadır. Bu benzerlik, batı ve doğu dünyasının karşıtlığında ortaya çıkar. Avrupa'da Aydınlanma anlayışının gelişim sürecinde egemen olan modernite, bir yandan insanlara özgürlük sağlarken öte yandan insanın varlığını derin bir baskı altına almıştır. Adorno da, Batılı anlayışın, ahlâkî ve insanî sorumluluktan yoksun olduğunu vurgular. Hans da işte bu nedenden ötürü savaş karşıtı olarak göçe zorlanır. Öte yandan gelenek ve göreneklerin hâkim olduğu doğu dünyasında Settarhan öç ve intikam duygusuna direndiği için yollara düşer. Karşıtlıklar ' insanı her şey için ölçü alan' hümanizmde birleşir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Aydınlanma, Öteki, Kimlik, Nar Ağacı.

Giriş

Nazan Bekiroğlu'nun 2012 yılında yayınlanan Nar Ağacı romanı ile Ali Arslan'ın 2003 yılında yayınlanan Ama Sevgi Kalmalı romanında, anlatıcılar köklerini ve kendilerinden önceki kuşakların göç yazgılarının izini sürerler. Nar Ağacı romanında protogonistin göç serüveni, İran'ın Tebriz kentinden başlayıp Tiflis, Bakü, Batum ve Trabzon zincirinde gelişir. Tebriz'i terk eden Settarhan Batum'da yeni kimlikle yeni bir başlangıç yapmak ister ancak tutunamaz. Bir Türk milisini tutuklamaya çalışan Rus askerini öldürmesi nedeniyle kaçıp Trabzon'a gelir. Zehra ile tanışılır ve evlenir. Ama Sevgi Kalmalı adlı yapıtta protogonistin göç serüveni, Hannover'in Linden bölgesinden Filistin'e oradan da Anadolu'ya, Ege'nin Seki köyüne kadar devam eder. Hans Dieter Biermann adıyla çıktığı bu göç serüvenini Yaşar Bora olarak tamamlar. Romanların arka dokusunu Rus işgali, Birinci Dünya savaşı, Milli mücadele ve sonrası oluşturur. Protogonistlerin zorunlu yürüyüşleri birinde batıdan doğuya diğerinde ise doğudan batıya doğru gelişir. Her ikisinin yerleştikleri yer Anadolu topraklarıdır. Her iki romanın, aynı izleği, farklı coğrafyalardan başlatarak Anadolu'da sonlandırması ve farklı kültürlerdeki göç nedenlerinin oluşturduğu sorunları ele alması, göç olgusu ile meydana getirdiği travmatik sorunların edebiyattaki izdüşümlerini sergilemesi bakımından önem taşımaktadır. Bu yönüyle her iki yapıt, göç olgusunun kültürlerüstü doğasını ve yapısını görmemize de olanak sağlayacak niteliktedir. İşte bu çalışma, Nar Ağacı ve Ama Sevgi Kalmalı romanlarındaki Hans ve Settarhan adlı protogonistlerinin serüvenlerinden yola çıkarak, göç, göç nedenleri ve göçün yol açtığı travmatik mağduriyetleri ve köken sorunlarını irdelemeyi amaçlamaktadır. İrdeme, her iki romanda tiplenen protogonistler üzerinden yapı sökümleri, karşılaştırma ve betimleme üzerine kurulmuştur.

1. Göç nedenleri: Ötekinin ötesi olmak

Göç serüveninde, göçmenlerin kimlikleri bölünür, parçalanır ve hedef ülkede kendilerini yeniden gerçekleştirmek zorunda kalırlar (Sarup, 1996: 6). Kendilerini yeniden gerçekleştirmek serüveninde, Hans'ın Sofiya'ya, Settarhan'ın Zehra'ya olan aşkları kahramanlar için varoluşsal bir işlev yüklenir. Bu aşk temelinde eski yaşamlarını örtüp, yeni bir yaşam kurarlar ve hayata tutunmaya çalışırlar. Aslında her iki yapıtta ki protogonistlerin göç nedenlerini, kurulu düzen öğretilerine 'karşı olma' kendi farklılıklarını ortaya koyma anlayışları oluşturur. Bir diğer söylemle, küresel makinelerin dişlileri arasında kaybolup gitmemek için, farklılıklarını öne çıkarma eğilimleri onları göçe zorlar. Derrida'nın da vurguladığı gibi, bireyler ancak kendi farklılıklarıyla var olabilir ve bu anlamda her kimlik ötekidir (Derrida, 2003: 26). Benzer şekilde Laclau da kimliklerin temelinde 'çelişki ve dışlanmanın' önemli rol oynadığını söyler (Laclau, 2015). Nitekim, Ama Sevgi Kalmalı romanının protogonisti Hans, savaş karşıtı duruşuyla Almanya da ötekidir. Nar Ağacı romanının protogonisti Settarhan ise gelenek ve

törelere karşı duruşuyla öteki olmak durumuna düşmüştür. Her iki romanda da protagonistler, göç nedeniyle yeniden varlıklarını biçimlendirmek zorunda kalmışlardır. İçerisinde yaşamak zorunda kaldıkları bu durum, onları adeta, ötekinin ötesine itmiştir.

Seçili romanların arka dokusunu batı ve doğu dünyasının karşıtlığı oluştursa da, göç olgusu benzer nedenlere dayanır. Batı dünya görüşünü temsil edem modernitenin özünde büyük ölçüde geleneğin oluşturduğu egemen anlayışı sona erdiren Aydınlanma düşüncesi yer alır. Bu dönemin kuramcılarında İ. Kant'ın da vurguladığı gibi, bu akım, insanın aklını kullanarak karar vermesine dayanan bireyselleşme arayışını 'dünyevileşme' ile tümleyip özgün kimlik yaratmasını öne çıkarır. Bu bağlamda aklını kullanma cesareti göster diye seslenir. Ayrıca Kant evrenselliğin peşindedir ve insan aklının hep barış amaçlı kullanılmasından yana olmuştur. Ancak sanayi devriminden sonra Modernite, Aydınlanmacı akıl ışığında insanın ve doğanın yönetilmesinde aklı yegâne araç haline dönüştürmüştür. Avrupa'da Aydınlanma anlayışının gelişim sürecinde egemen olan modernite, bir yandan insanlara özgürlük sağlarken öte yandan insan varlığını derin bir baskı altına almıştır (Tolan, 1981: 161). Benzer bağlamda Adorno da, modernitede aklın pragmatik bir araç olarak kullanılmasının ahlâkî ve insanî zafiyetler doğurduğunu vurgular. Bilimsel ve sosyolojik gelişmelerin şekillendirdiği modernitede zamanla aklın Aydınlanmacı amaçsallığından araçsallığa dönüştürülmesi, çıkar çatışmasına dayalı yayılcı ve sömürgeci anlayışın egemen olmasına neden olmuştur. Üstelik bu olumsuz değişimi 'uygarlaşma veya uygarlaştırma' üst başlığıyla tanımlamıştır. Öte yandan modernliğin temelinde yatan "geleneğe karşıtlık" ilkesi Batılı toplumlarını diğer toplumlardan ayıran en önemli ilkelerden birisi olarak algılanmıştır. Geleneksel toplumlar ise geçmişten devralınan mirasa değer veren, onu aktaran ve yaşatan toplumlardır. Bireysel istençlerden daha çok içinde yaşanan toplumun değerleri esastır. Batı'da toplumsal yaşam akıl ve ilerleme olguları çerçevesinde şekillendirilirken Doğulu toplumları şekillendiren esas unsur, inanç ve geçmişten gelen geleneklerdir.

Bu bağlamda yapıtlardaki göç olgusunun ardında değerlerinden ve ideallerinden koparılmak istenen protagonistlerin var oluş adına sürdürdükleri 'savaş karşıtlığı' ve 'gelenek karşıtlığı' çabaları bulunur. Batının modernite ve doğunun geleneksel dünya görüşü içerisinde yetişmiş kimliklere sahip protagonistlerin, tüm insani yozlaşmalara karşın 'her şeyin ölçüsü insan' olan hümanist anlayışın etkisiyle göç ettikleri toprak Anadolu olmuştur. Bu yönüyle, doğu ve batı anlayışlarının ötelediği insan sentezini, protagonistler Anadolu'da bulurlar. Hans idealleri adına sevgiden, barıştan yana olur, savaşa karşı durur, vatan haini ilan edilir (ASK: 26), kimseyi öldürmeyecek kadar yaşamdan yanadır (ASK:30) ve kaçak olarak yolu Anadolu'ya çıkar, yerleşir ve paydaş olur. Setterhan da kendisiyle evlenmek yerine başkasına (Piruz) kaçan Azam'ı öldürmediği için 'ailesinin başını yere eğmiştir'; 'onlar için gururdan daha önemli bir şey yoktur' (NA: 530). Setterhan geleneklerin aksine namus uğruna töre cinayetini işlemeyerek içenden çıktığı toplumda kendine özgü bir duruş, bir var oluş göstermiştir. Geçmişini boğmuş ve can acısıyla İran'ı terk ederek Anadolu'ya yönelmiştir (NA: 530). Setterhan da buraya yerleşir ve paydaş olur.

2. Göç Kararı ve Suçluluk:

Toplumların ve bireylerin tarihsel süreçlerinde göç, nedenleri ve sonuçları açısından önemli bir yere sahiptir. Göç, sosyal, ekonomik, politik, psikolojik ve doğal nedenler gibi farklı açılardan farklı disiplinlerin ilgi alanına girdiğinden birbirini tamamlayan birçok tanımı yapılmıştır. En kapsayıcı şekilde şöyle ifade edilebilir:

“Bir insanın isteğe bağlı veya zorunlu olarak yaşadığı coğrafi ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak başka bir coğrafi ve sosyo-kültürel çevreye gitmesi ve yerleşmesidir” (Lee, 1969: 285).

Benzer şekilde Wough'un da belirttiği gibi 'göç bir değişimdir' (Wough,1990: 301). Göç süreci itici ve çekici faktörlerin etkisiyle ortaya çıkar. İtici faktörler, insanı mevcut yerleşkelerinden huzursuz eden baskılar nedeniyle yıpratıcı bir yerleşim denemesine neden olur. Göçe ilişkin olarak birçok araştırmacı, göçe neden olan değişkenler ışığında birbirlerini tamamlayan görüşler üretmişlerdir. Bizim bu çalışmada irdelediğimiz romanlardaki göç olgusu, W. Peterson'ın kuramına uyum göstermektedir. Nitekim W. Peterson, göç kuramını, itme-çekme karşıtlığı bağlamında yer değiştirmenin yenilikçi ya da tutucu özelliklerine göre bireyin göç etme karşısındaki tutumunu dikkate alan bir bakış açısıyla oluşturmuştur. Bu çerçevede beş göç tipi tanımlamıştır İlki, ilkel göçlerdir. Bu göçler, ekolojik değişimlerin yarattığı itme etkisiyle oluşur. İkincisi, zorunlu göçlerdir; bu göçler siyasi kararların coğrafyaya yansımalarının yarattığı itme etkisiyle oluşur. Üçüncüsü yöneltilmiş göçlerdir. Bu tür göçlerde, insanların olumsuz koşullarda kendi iradeleri ile göç etmenin sonuçlarına katlanma konusunda karar verme hakkını ellerinde bulundurmaları söz konusudur. Dördüncüsü serbest göçlerdir. Bu tür göçlerde, göç edenlerin istençleri belirleyicidir. Beşincisi ise kitlesel göçlerdir ve bir coğrafyadan başka bir yere doğru çok sayıda insanın göç etmesini ifade eder. Bu yönüyle bireysel olmayan kolektif bir davranışı imler (Peterson 1970: 55-65).

Göç eylemi ister istemez değişen koşullar nedeniyle tüm katılanları etkiler, ancak en yıkıcı etkileri daha çok kadınlar ve çocuklar üzerinde görülür. Özellikle 1960'lı yıllarda Türkiye'den Almanya'ya başlayan göç nedeniyle oluşan göç yazınında birçok yapıt, kadın ve çocukların mağduriyetlerini öyküleştirmiştir. Benzer doğrultuda Irak ve Suriye'den Türkiye'ye yönelen göçlerin mağduru, yapıtlara ve medyaya yansıyanlara göre daha çok, çocuk yaşta yaşlı insanlarla evlendirilmek zorunda bırakılan çocuk kadınlardır. Zorunlu veya isteyerek alınan göçün yarattığı dramların sorumluluğunu çoğunlukla bu kararı alanlar yüklenmek zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda Alman yazınında örneğin, Wolfdietrich Schnurre'nin (1920-1989) 'Kaçış Yolunda' (1980) öyküsünde savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan bir ailenin açlık karşısındaki dramı dile getirilir. Açlıktan tükenmek üzere olan karısı ve kundaktaki bebeğine yiyecek bulmak için uğraşan ve kendisi de aynı durumda olan bir baba zor zahmet bulduğu bozulmak üzere olan yiyeceği bir tercih yapar ve yer. Eli boş olarak geri döndüğünde çok geçmeden bebek açlıktan ölür. Zorunlu göçün kurbanı bebek, suçlusu ise kararlarının sorumlusu babadır. Öte yandan baba da tercihlerin sonucunu olarak vicdanen kurbandır. Türk yazınından Nur İçözünün 'Hürriyet' (1990) adlı romanında da göçün bedelini çocukların ödediği 'kurban' motifi 'suçluluk' motifiyle yan yana yer alır. Savaş nedeniyle Serez'den Selanik'e oradan da İstanbul'a zorunlu olarak göç eden bir aile Selanik'te soğuk nedeniyle çocuklarını kaybeder. Bu romanda da anne çaresizlik içinde çocuğunun ölümüne katlanmak zorunda kalır. Göçün kurbanı çocuk olmasına karşın suçluluk duyan anne ve babadır.

Çalışma kapsamında seçili romanlardaki kahramanların Anadolu'ya 'göç' serüvenleri, daha çok W. Peterson'ın göç kuramı içerisinde sınıflanan göç tiplerinden 'yönlendirilen göçler' tipine uygunluk göstermektedir. Peterson bu göç tipinde, sosyal durumun yarattığı baskıyı ayırt edici bir özellik olarak görür (Akt. Haug, 2000). Buradaki temel sorun, göç edenlerin göç etme kararını kendilerinin verebilme olanaklarına sahip olup olmadıklarıdır. Bir diğer söylemle, sosyal bir baskıya rağmen bireyler göç etme kararını kendileri verebiliyorlarsa bu durum 'yönlendirilen göç' kapsamında

değerlendirilmektedir. Bu düşünceler ışığında kahramanların göç serüvenleri dışsal olarak tanımlanabilir, ancak karar kendilerininindir. Settarhan'ın, 'İşte kimliğim. Ben Settarhan, Mirza Han'ın oğlu, beyzadeyim. Azam'ı Piruz'a bıraktım. Öcümü alamadım. Ailem gibi kendi başımı da öne eğdim. Hem elim kalkmadı onlara hem de kaldıramadığım elin altında kaldım' (NA:361) söylemleri, otoritenin verdiği 'öldürme' görevini yerine getirmediğini imlemektedir. Bu imleme, 'Bir yerlere sığıması mümkün değildi ve gidecek bir yer de yok gibi görünüyordu' (NA:353) aktarımıyla tümlenir. Artık o toplumun dışında kalmıştır ve tek çıkış yolu göç etmektir. Ancak yukardaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi içinde bulunduğu toplum kurallarına göre suçludur. Öte yandan verdiği göç kararı nedeniyle de geride bıraktıklarına karşı suçluluk duyar.

Benzer şekilde Hans'ın 'Hiç kimseyi öldürmeme' (AMS: 30) düşüncesinin doğurduğu 'vatan hainliği' (ASK: 26) suçu ona göçün yolunu açmıştır. 'Ben onu başısladım Maria. (...) Sana çektirdiğin acıları kolayca nasıl unutabilirsin' (ASK: 374) diye devam eden Sofiya ile kardeşi Maria arasındaki konuşmayı aktaran bu alıntı Hansı suçlayıcı niteliktedir. Sofiya onun kararının kurbanıdır. Göç süreminde yaşadıklarından ve yaşattıklarından dolayı romanın son bölümünde Sofiya'ya yazdığı vasiyet nitelikli mektupta da duyduğu suçluluğu dile getirilir. Bir anlamda Hans'ın verdiği kararın kurbanı Sofiya olur. Ancak veda mektubunda dile getirdiği gibi Hans da göçün hem kurbanı hem de sebep olduğu mağduriyetlerin sorumlusudur.

Yapıtların ardında bulunan otoriter anlayışın dayatmalarına karşı çıkış ve kaçış ya da tam tersi, otoriteye karşı koymayarak çaresizlik içinde kopuşun nedeni olan göçler, yeni oluşan yaşam koşulları doğrultusunda göç edenlerin ve çevresindekilerin güçlüklerle dolu 'yeniden yapılanma' süreci yaşamalarına yol açmıştır.

3. Göç ve paydaşlık oluşumu

Göçmenler, yeni yerleştikleri hedef ülkeye, kendi ekin bilgilerinde var olan değerlerini de beraberlerinde getirirler ve korumaya çalışırlar. Fakat zaman içinde, toplumsal ilişkiler nedeniyle kendi kültürleri ile göç ettikleri toplumun kültürünü sentezleyerek yeni bir 'hibrit' kimlik oluştururlar. Sosyolojik sürem içerisinde bu durum aidiyet konusunu sorgulanır hale getirir. Öte yandan hibrit bakış açısı göçmenlere kendilerine özgü alanları yaratma imkânı sunar. 'Hibrit', 'iki yada daha fazla farklılıkların bir araya gelerek oluşturduğu bir bütündür.' Sosyolojik bağlamda ise, post-modernite ile birlikte ortaya çıkmış bu kavram, kimlik ve aidiyet duyguları açısından da bireylerin kendilerini farklı ifade etmelerini imler (Smith, 2008). Bu yönüyle bir anlamda modernitenin getirdiği 'teklik' anlayışının eleştirisini içinde barındırır. İdeal batı kültürünü özümsemiş toplumların 'farklılık ve çoğulculuk' gibi özellikleri aynı zamanda hibrit anlayışın da en önemli göstergelerini oluşturur (Clothier, 2005).

Bu görüşlerin ışığında yapıtlardaki içlerinde sıraları barındıran sandıklardan çıkan mektuplar, ilk kuşakların saklı iç dünyalarını anlatırken bir anlamda hibrit kimliklerini de yansıtır. Ama Sevgi Kalmalı romanında bu durma işaret edilerek şöyle denilir:

'Sofiya'dan gelen tüm mektupları, resimleri sandığın içerisine koyup kilitledi. Kimliğini, bütün geçmişini. Sofiya'ya olan sevgisini oraya sakladı. O aynı zamanda Alman Efeydi, Yaşar'dı, bu ülkenin yurttaşıydı (ASK:367).

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi, protagonist Yaşar olarak paydaşı olduğu ülkeye karşı tüm sorumluluklarını ve görevlerini layıkıyla yerine getirirken, bir yandan da Hans olarak Sofiya'ya nezlinde Almanya'ya karşı özlemine yitirmemiş hep saklı tutmuştur. İkili bir kimlik yaşamıştır. Bir anlamda bir bedene iki ülke, iki kültür sığdırmıştır. Sofiya'ya yazdığı kendi özel düşüncelerini ve duygularını içeren mektupların dili Almancadır ve bu dil, onu hep ait olduğunu düşündüğü kültüre yakın hissetmesini sağlamıştır. Dilin önemine daha kapsamlı bakıldığında dilin bireyin öz yaşam öyküsüne eşlik ettiği ve onun özdeşlik anlayışının biçimlenmesinde etkin rol oynadığı görülür. Bu bağlamda roman protagonistlerinin dil kullanımı onların kimlik algısının ip uçlarını da içinde barındırır. Göç süreçlerinde kimliklerin yeniden tasarlandığı göz önüne alındığında, dilde ve kültürel kimlikte var olanla yeni karşılaşılanın etkileştiği görülür. Dil ve kültür ışığında kendini tanımlama ve aidiyet, bir bakıma eski ile yeninin bileşimi sonucunda gelişir. Hansın ya da Alman Efe'nin yaşadığı da budur. Nar Ağacı romanında da sandığın en değerli ve anlamlı hazinesi mektuplardır. Nitekim şöyle denilir:

“Taht-ı Süleyman'a yazılıp da gönderilmemiş mektuplar, gönderilmişse cevapları alınmamış olanların kopyaları. Taht-ı Süleyman'dan gelmiş tek cevap” (NA:26).

Bu mektupların dili Farsçadır ve içine doğduğu kültürün aynası olarak Fars kültürünü yansıtır. Nitekim anlatıcının bakış açısından, Setterhan'ın iki kültür arasındaki sıkışmışlığı imleyen duyguları, 'ikinci vatanında kurduğu yuvaya, tüttürdüğü ocağa rağmen unutamadığı anavatanına mektuplar yazıp dursa da, gelmezdi bu mektupların cevabı. (...) Ne geri dönebilmişti ne de hiçbir şey olmamış gibi yapabilmişti' (NA:12) şeklinde yansıtılmıştır. Hatta yaşamının son dönemlerinde dahi 'Ben vatanımı, atamı, annemi sizleri (..) çok özlemişem. Vatanım aklımdan çıkmıyor (NA:13), gibi söylemler hibrit kimliğin dışı vurumu olarak görülebilir. Protagonistler ülkelerindeki ötekilikleri de düşünüldüğünde, yeni yurtlarında bir anlamda ötekinin ötekisi durumuna düşmüşlerdir. Bu görüş H. Bhabha'nın (1992) 'ya o ya bu anlayışı yerine hem o hem bu' söyleminde yansımaları bulur.

4. Son olarak başlangıç:

Her iki roman, anlatıcıların dedelerinin öyküsünü araştırarak köklerine ulaşma istençleriyle başlar. Bu arayışlar başladığı yerde sonlanır. Emil Bora dedesi Hans Dieter Biermann'ın göç serüvenini ve Yaşar Bora'ya dönüşümünün öyküsünü onun dönmek için nice uğraşlar verdiği, doğduğu ülkenin bir konferans salonunda anlatmaya başlar. Nar Ağacı romanında ise anlatıcı, dedesinin serüveninin başladığı şehir Taht-ı Süleyman'dan otuz yıl sonra gelen mektupla öyküyü anlatmaya başlar. Bu yolculuğun gerekçesini, ırmaklarının kaynağını bulmam gerek. Dedemin bile başaramadığı şeyi başarmak yani; geri dönmek. Başlangıç noktasına intiba etmek. Gitmek” (NA:14) diye ifade eder. Sonunda Bakü'de yine aynı mektup adresini tekrarlayarak 'Hangi hikâye başladığı yerde bitmemiş ki' (NA: 533) cümlesiyle romanı bitirir. İmlediği Taht-ı Süleyman'dır. Bu arayış romanlardaki dedelerin köklerini arayışlarının yanı sıra ülkelerini terke mecbur olmalarının nedenlerini de aydınlatır. Romanların başlangıcında merak yaratan, “Ne olmuştu da Tebrizli tacir yerini yurdunu terk etmiş, evinden, ocağından, anasından kopmuştu”, peşinde olunan 'yitik zamanlar' nedir (NA: 12) Ne olmuş da Hans Dieter Biermann Yaşar Bora olmuştur (ASK:12) gibi sorular romanlar içinde tek tek cevaplarını bulur.

Arayışlar birçok yazın örneklerinde rastlandığı gibi 'saklı sandık' motifiyle çözüme ulaşır. Romanların olay örgüsü, protogonistlerin sırlarıyla dolu kutuların açılmasına ve onların gizemli geçmişleri üzerindeki örtünün kakmasına, dünün bugüne ve buraya taşınmasına, aynı zamanda yanıtız soruların yanıtlarının bulmasına yol açar.

Ama Sevgi Kalmalı romanında sandık dedenin ölümünden hemen sonra torun tarafından açılır.

"Ellerim titreyerek sandığı açtım, en üstte kalın bir defter duruyordu, sonra yabancı dilde yazılmış mektuplar, onların arasında çok güzel bir kızın resmi vardı. Bir de günlük" (ASK:14).

Sabahın ışıklarıyla sırlar aydınlanır. Yaşar Bora Türk değil, bir sevdayı ilk günün tazeliğiyle ömrünün sonuna kadar yaşamış bir Alman'dır. Artık 'bize neden Almanlar deniyor' (ASK:12) sorusu da yanıtını bulmuş olur. Nar Ağacı romanında anlatıcı kutuyu şu şekilde tanımlar:

'Dedem öldükten sonra onun evinde bulunan, yer yer paslanmış, eğrilip bükülmüş bir kutu bu. Dedemin hazine sandığı. Kapağını açıyorum içindekileri masamın üzerine yayıyorum' (NA:25).

Sandıkta mektup, taşlı yüzük, para ve fotoğraf gibi malzemeler vardır. Bu malzemelerden fotoğraf romanın anlatısının tetiğidir. Nitekim şöyle denilir:

'Fotoğraf kartonunun üzerinde ölü bir an gibi donmuş olan hayat, bir film karesinin devam tuşuna basılmış gibi, kaldığı yerden devam etmeye başladı' (NA:27).

Protogonistlerin tarihin karanlığına sıkışıp kalmış anları şimdiye gelmiş, unutulmuş yeniden yaşanır olmuştur. Bu durum, geçmiş yaşantılar ve kültürel birikimle, yeni yaşantılar ve kültürün sık sık diyalektik içine girdiğini ve değişimin ne denli sancılı ve trajik olduğunu göstermesi bakımından oldukça anlamlıdır.

Sonuç

Seçili yapıtlarda değişik kültürlerde yetişmiş, birbirinden tümüyle farklı iki protogonistin ele alınmasının bir sebebi farklı coğrafyalarda farklı zamanlarda yaşamış insanların benzer evrensel değerleri ve düşünceleri taşıyabileceklerini ortaya koymaktır.

Seçili yapıtlar incelendiğinde, 'savaşma arzusunun' hükümran olduğu dönemdeki batı ve 'geleneğin' katı etkisindeki doğu kültürlerinde insan ve insana ait değerlerin ötelenmesinin göçlere neden olduğu görülmektedir. Protogonistler, bir üst ve dış otoriteden gelen öldürmek gibi bir görevi kabul etmeyerek 'yaşamın en temel hak' olduğunu imleyen evrensel değere verdikleri önem nedeniyle, ülkelerinden göç etmek zorunda kalmışlar ve yerleştikleri topraklarda 'kendilerini yeniden yapılandırmak' zorunda kalmışlardır.

Romanlarda yazar rolünü üstlenen anlatıcılar, dedelerin öz yaşam öykülerini araştırırken, insanı mutlak ölçü olarak gören barışın ve sevginin dilini kendi evlerinde bulmuşlardır. Protogonistlerin özenle korudukları gizemli sandıkların açılmasıyla, onların dış dünyaya karşı öne sürdükleri ve kendilerini 'ötekilerden' ayırt etmek için kullandıkları iki dilli 'hibrit' kimlikler ve oluşan koşullar

karşısında kendi kararlarıyla gerçekleştirdikleri göçün nedenleri ortaya çıkmıştır. Her iki romanın da göçlerin başladığı yerde bitmesi köken sorununun paydaşlık bağlamında görülmesine ışık tutar.

Derrida paydaşlık olgusunun bir göçmeni konuk edilen ülke ile aynulaşması için yeterli olmadığını öne sürer ve bu kırılğan yapının aidiyet duygusunun kaynağı olamayacağı hususunu irdeleme konusu yapar (Derrida.1996: 30). Bu bağlamda okur odaklı bir yaklaşımla inceleme konusu olan yapıtlarda, etnik, dilsel ve kültürel farklılıkları bir arada eriterek ortak bir tarih, dil ve kültüre dayalı bir bütünlük yaratma anlayışından öte, tekliği çeşitlendiren coğrafi sınırları aşan daha geniş bir aidiyet anlayışının ortaya konulmaya çalışıldığı söylenebilir.

Kaynakça

- Arslan, A (2003). Ama Sevgi Kalmalı, İstanbul:Berfin Yay.
- Bekiroğlu, N. (2013). Nar Ağacı, İstanbul: Timis Yay.
- Clothier, I. (2005). Created Identities: Hybrid Cultures and the Internet
- Derrida, J. (2003). "Teoriyi izlemek", Teoriden Sonra Hayat. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Haug, S. (2000). Klassische und neuere Theorien der Migration. - Mannheim
- Marcuse, H. (1975). Tek boyutlu insan. A. Timuçin ve T. Tunçdoğan (Çev.) İstanbul: Mey Yay.
- Peterson, W. (1970) "A General Typology of Migration", C.J. Jansen (der.) Readings in the Sociology of Migration, Britain: Pergamon Press Ltd., 49-69
- Peters0n, W. (1958) ' A General Typology of Migration', (Edt.R.Cohen) Edward Elgar Publishing Ltd.,UK.,
- Sarup, M. (1996). Identity and narrative. R. Tasneem, G. Athens (Ed.). *Identity, culture and the post-modernworld*. The University of Georgia Press.
- Smith, K. (2008). Hybrid Identities: Theoretical Examinations IN: Iyall Smith,
- Tolan, B. (1981). Çağdaş toplumun bunalımı. Ankara: A.İ.T.İ.A. Yayınları.
- Wough,E (1990). Son Gidiş, İstanbul:Cem Yayınları